

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ 12 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. Κόμμα Γ. Θεοτόκη: σχολικό βιβλίο, σελ. 92-93

Το Κόμμα του Γ. Θεοτόκη ανήκε στα αντιβενιζελικά, ήταν πιο μετριοπαθές από τα άλλα δύο και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.

β. Διχοτόμηση του χαρτονομίσματος: σχολικό βιβλίο, σελ. 50-51

Πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο στο οποίο προέβη η ελληνική κυβέρνηση το 1922, όταν τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο. Το αριστερό τμήμα του χαρτονομίσματος εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στα 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτερες συνέπειές της.

γ. Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ): σχολικό βιβλίο, σελ. 153,156

Με πρωτοβουλία της Κοινωνίας των Εθνών, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.

ΘΕΜΑ Α2

α. ΛΑΘΟΣ β. ΣΩΣΤΟ γ. ΛΑΘΟΣ δ. ΣΩΣΤΟ ε. ΣΩΣΤΟ

ΘΕΜΑ Β1: σχολικό βιβλίο, σελ. 91-92

Όσον αφορά τη δομή του βενιζελικού κόμματος, αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό προσωποπαγές. Ο Βενιζέλος, με ισχυρή θέση στο Κοινοβούλιο και μεγάλο κύρος, είχε τα πάντα υπό τον έλεγχο του, όπως και ο Τρικούπης. Οι σύνδεσμοι Φιλελευθέρων που είχαν ιδρυθεί δεν έπαιζαν κάποιον ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής του κόμματος και δεν διέφεραν σημαντικά από τις τοπικές ομάδες φίλων που σχημάτιζαν τα παραδοσιακά κόμματα. Το 1912 άρχισε να αναδιοργανώνεται το κόμμα, με την ίδρυση Λέσχης Φιλελευθέρων στην Αθήνα και σε

ορισμένες άλλες εκλογικές περιφέρειες. Οι βενιζελικοί είχαν πλάσει στο νου τους ένα ιδεατό κόμμα, χωρίς τις μικρότητες και τις διχόνοιες της παλιάς πολιτικής ελίτ, όμως αυτό δεν είχε σχέση με την πραγματικότητα. Η ηγεσία έπρεπε αναγκαστικά να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά και τοπικά συμφέροντα καθώς και αντιπαλότητες ανάμεσα σε στελέχη, όπως συνέβαινε και σε κάθε άλλο κόμμα.

ΘΕΜΑ Β2: σχολικό βιβλίο, σελ. 208

Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Εξέδωσε πολύ γρήγορα νόμους και διατάγματα, έκοψε κρητικό νόμισμα (την κρητική δραχμή), ίδρυσε την Κρητική Τράπεζα, οργάνωσε ταχυδρομική υπηρεσία και Χωροφυλακή με Ιταλούς αξιωματικούς και υπαξιωματικούς (καραμπινιέρους). Ιδιαίτερη ήταν η μέριμνα για την εκπαίδευση και τη δημόσια υγεία. Αντιμετώπιστηκε το μεγάλο πρόβλημα της λέπρας, που είχε προσλάβει ενδημική μορφή στις πόλεις και τα χωριά της Κρήτης, με την οργάνωση του λεπροκομείου της Σπιναλόγκας (1903), ιδρύθηκαν πολλά σχολεία και διορίστηκαν δάσκαλοι.

Ένα σοβαρό ζήτημα, που επίσης αντιμετωπίστηκε με επιτυχία, ήταν το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α.

Ενδεικτική απάντηση

(σχολικό βιβλίο: σελ. 121-122, δ. Ο προσφυγικός συνοικισμός της Ερμούπολης Σύρου)
(πλάγια γράμματα με υπογράμμιση: χωρία της απάντησης όπου αξιοποιούνται τα κείμενα)

Ο προσφυγικός συνοικισμός της Ερμούπολης στη Σύρο αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης και εξέλιξης ενός αυτοτελούς και ακμαίου προσφυγικού συνοικισμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, ο οποίος βασίστηκε στην πρωτοβουλία των οικιστών του, χωρίς κυβερνητική αρωγή. Η περιοχή, που το 1825 πήρε το όνομα Ερμούπολη από τους πρόσφυγες οικιστές της, άρχισε να συγκεντρώνει από το 1821 έως το 1824 Έλληνες πρόσφυγες απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας: Μικρασιάτες, Ψαριανούς, Κρήτες και κυρίως Χίους. Ο Απόστολος Βακαλόπουλος στο έργο του «Πρόσφυγες και Προσφυγικόν Ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821» παραθέτει τους διάφορους τόπους προέλευσης των προσφύγων προς τη Σύρο, όπως από τις Κυδωνίες, την Χίο, την Σμύρνη, την Κρήτη, την Θεσσαλία, την Μακεδονία, την Τήνο λόγω της πανώλης, καθώς και από άλλα γειτονικά νησιά. Η συμφορά που είχε επέλθει στα γειτονικά νησιά, η θέση του λιμανιού και η ουδέτερη στάση που τηρούσε το νησί στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης προκάλεσαν την αθρόα προσέλευση. Χαρακτηριστικά στο Κείμενο Α επισημαίνεται ότι οι φτωχότεροι πρόσφυγες κατέφευγαν στη Σύρο σε αντίθεση με τους πλούσιους, που προτιμούσαν την προσφυγή στα Ιόνια νησιά και την Ευρώπη. Ωστόσο, μετά από λίγο χρονικό διάστημα, όταν οι πλούσιοι ομογενείς συνειδητοποίησαν την καίρια θέση του λιμανιού του νησιού για τη διεξαγωγή του εμπορίου της Ανατολής, άρχισαν κι αυτοί να εγκαθίστανται στο νησί. Οι

ντόπιοι Συριοί κατοικούσαν στην Άνω Σύρο, μακριά από την παραλία, στην οποία συγκεντρώθηκαν οι νεοφερμένοι. Σύντομα η αυξημένη προσέλευση προσφύγων προκάλεσε την επιφυλακτικότητα και, στη συνέχεια, τις αντιδράσεις των ντόπιων, κυρίως λόγω κτηματικών διαφορών. Χαρακτηριστικές είναι οι πληροφορίες του Κειμένου Α για την συμπεριφορά των ντόπιων κατοίκων της Σύρου προς τους πρόσφυγες. Αρχικά, οι ντόπιοι φέρονταν με καλοσύνη κι επιφυλακτικότητα απέναντι στους πρόσφυγες, προκειμένου να αποφύγουν τη σύγκρουση με την ελληνική και την τουρκική κυβέρνηση. Ωστόσο, ανησυχούσαν με τη συνεχή συσσώρευση των προσφύγων στην παραλία του νησιού. Οι τελευταίοι εγκαταστάθηκαν τόσο σε καλλιεργήσιμες όσο και ακαλλιεργήτες περιοχές, οι οποίες στην πλειονότητά τους ανήκαν στους ντόπιους. Το αποτέλεσμα ήταν να σημειωθούν συγκρούσεις μεταξύ γηγενών και προσφύγων για κτηματικούς λόγους. Τέλος, τη διάσταση υποδαύλιζε η διαφορά δόγματος μεταξύ των καθολικών ντόπιων και των ορθόδοξων προσφύγων. Ειδικότερα, στο Κείμενο Α επισημαίνεται ότι η αμφίρροπη στάση των καθολικών του νησιού αναζωπύρωσε τις θρησκευτικές διαφορές των κατοίκων.

β.

Ενδεικτική απάντηση

(σχολικό βιβλίο: **σελ. 20-21, «Στο ελληνικό κράτος ... στην Αίγυπτο»**)

Στο ελληνικό κράτος, στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν, αναδείχθηκαν νέα. Το πιο σημαντικό απ' αυτά ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. Η στρατηγική θέση του νησιού, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου -όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου. Πράγματι, στο Κείμενο Β η Χριστίνα Αγριαντώνη επιβεβαιώνει τον προαναφερθέντα λόγο, καθώς η θέση της Σύρου πάνω στο σταυροδρόμι των θαλάσσιων οδών, που συνέδεαν σημαντικά εμπορικά κέντρα, όπως την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, τη Θεσσαλονίκη και τη Μαύρη Θάλασσα με τα αντίστοιχα της Δυτικής Μεσόγειου, συνέβαλε στην ανάδειξη του νησιού σε ακμαιότατο ναυτιλιακό κέντρο μετά την Επανάσταση του 1821. Στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο. Τέλος, στο Κείμενο Β παρουσιάζεται ένας ακόμη λόγος για την εμπορική ανάπτυξη της Σύρου. Κατά την έναρξη της Επανάστασης το νησί δεν συμμετείχε στον Αγώνα και βρισκόταν υπό γαλλική προστασία, επειδή οι κάτοικοι της Άνω Σύρου ήταν καθολικοί. Έτσι, μετά το τέλος της Επανάστασης θα αναδειχθεί στο σημαντικότερο εμπορικό κέντρο του Αιγαίου.

ΘΕΜΑ Δ1

α.

Ενδεικτική απάντηση

(σχολικό βιβλίο: **σελ. 250, «Στην Ευρώπη πρωτεργάτης ... της Σοβιετικής Ένωσης»**)

(πλάγια γράμματα με υπογράμμιση: χωρία της απάντησης όπου αξιοποιούνται τα κείμενα)

Ενδεικτικός πρόλογος: (σχολικό βιβλίο, σελ. 249)

Το Φεβρουάριο του 1918, μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων χιλιάδες Έλληνες του ανατολικού Πόντου και του Καρς, για να γλιτώσουν από τις διώξεις πήραν το δρόμο της φυγής

προς τη Ρωσία. Ο ξεριζωμός των Ελλήνων της Μικράς Ασίας ευαισθητοποίησε τους Έλληνες της Ρωσίας, ενώ για πρώτη φορά οι Πόντιοι της Διασποράς οργανώθηκαν σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Βόλο), καθώς επίσης και στις πόλεις του εξωτερικού.

(σχολικό βιβλίο, σελ. 250)

Στην Ευρώπη πρωτεργάτης του αγώνα ήταν ο Κ. Κωνσταντινίδης, ο οποίος από τη Μασσαλία με διαδοχικά υπομνήματα ενημέρωνε τις συμμαχικές δυνάμεις για την τραγική κατάσταση που επικρατούσε στον Πόντο. Ο Κ. Κωνσταντινίδης, γνωρίζοντας τις προπολεμικές διακηρύξεις των Μεγάλων Δυνάμεων για την εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών, καθώς και την πλεονεκτική θέση της Ελλάδας, επειδή βρισκόταν στο στρατόπεδο των νικητών του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, διατύπωσε τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Κείμενο Α. Ο ίδιος, επίσης, τύπωσε και κυκλοφόρησε χάρτη που όριζε τα σύνορα της προτεινόμενης ποντιακής δημοκρατίας. Αυτό το χάρτη τύπωσε και σε απλό σχήμα ταχυδρομικού δελτίου (καρτ-ποστάλ) με γραπτό κείμενο στα γαλλικά: «Πολίτες του Πόντου ξεσηκωθείτε! Θυμίστε στα φιλελεύθερα έθνη τα ύψιστα δικαιώματά σας για τη ζωή και την ανεξαρτησία». Η ρωσική επανάσταση ξεσήκωσε τους Έλληνες του Πόντου για το δικό τους εθνικό αγώνα, ενώ στο πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο, που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918, ο ίδιος ο Κ. Κωνσταντινίδης, με τηλεγράφημα που έστειλε στον Α. Τρότσκι, ζήτησε επίσημα την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης. Οι προαναφερθείσες πληροφορίες παρουσιάζονται στο Κείμενο Α, όπου ο Κ. Κωνσταντινίδης θεωρούσε ότι οποιαδήποτε καθυστέρηση στη σύγκληση του Πάμποντιακού Συνεδρίου θα συντελούσε ώστε η περιοχή του Πόντου να μείνει εκτός ελληνικών διεκδικήσεων.

β.

Ενδεικτική απάντηση

(σχολικό βιβλίο: σελ. 250-251, «**Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ... έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη**»)

Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν αρχικά σύμφωνη με τον αγώνα και τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων. Στο συνέδριο Ειρήνης όμως στο Παρίσι, που άρχισε το Δεκέμβριο του 1918, ο Ελ. Βενιζέλος πείστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις και δεν συμπεριέλαβε τον Πόντο στο φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων, και, παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των Ελλήνων του Πόντου, συμφώνησε να παραχωρηθεί η περιοχή στην υπό ίδρυση Αρμενική Δημοκρατία. Στο Κείμενο Β παρατίθενται οι λόγοι για τους οποίους ο Ελ. Βενιζέλος απέφυγε να συμπεριλάβει τον Πόντο στις ελληνικές διεκδικήσεις. Ειδικότερα, η γεωγραφική απομόνωση του Πόντου και η αδυναμία της στρατιωτικής παρέμβασης της Ελλάδας για την υπεράσπισή του, καθώς και των ίδιων των Ποντίων σε περίπτωση τουρκικής επίθεσης οδήγησαν τον Έλληνα πρωθυπουργό στην απόρριψη της ίδρυσης ανεξάρτητης Ποντιακής δημοκρατίας. Έτσι, πρότεινε την ένταξη του Πόντου στη νεοσυσταθείσα Αρμενική Δημοκρατία, όπου οι Έλληνες θα διασφάλιζαν την μακροαίωνα παρουσία τους στα πάτρια εδάφη στα πλαίσια της ισονομίας και της ισοπολιτείας με τους Αρμένιους. Πράγματι, στο Κείμενο Γ αναφέρεται ότι στις αρχές Φεβρουαρίου 1919 στο Συνέδριο Ειρήνης ο Βενιζέλος υποστήριξε την ένταξη της Τραπεζούντας στο Αρμενικό Κράτος. Η πρόταση του Ελ. Βενιζέλου προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση στους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι στα διάφορα συνέδρια που πραγματοποιήσαν στο Μπακού, στο Κρασνοντάρ, στο Βατούμ και στη Μασσαλία, διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης. Πολλά ποντιακά σωματεία έστειλαν τότε τηλεγραφήματα στο Παρίσι για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό, τον οποίο επισκέφθηκε μάλιστα τον Απρίλιο του 1919

ο μητροπολίτης Χρυσάνθος. Στο Κείμενο Γ επισημαίνονται οι αντιδράσεις των Ποντίων στην Κωνσταντινούπολη, οι οποίοι υπέβαλαν υπομνήματα προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, επιζητώντας είτε την ένωση με την Ελλάδα είτε τη δημιουργία της «Ελληνικής Δημοκρατίας του Πόντου». Μετά τη διεξοδική ενημέρωση που έλαβε ο Έλληνας πρωθυπουργός από τον Χρυσάνθο, για το Ποντιακό Ζήτημα, αποφάσισε να ενισχύσει τις προσπάθειες των Ποντίων και έδωσε την έγκρισή του στο μητροπολίτη να συνεχίσει την προσπάθεια ενημέρωσης όλων των πολιτικών που έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη.

Ενδεικτικός επίλογος: (σχολικό βιβλίο, σελ. 251)

Οι περισσότεροι από αυτούς, με εξαίρεση τους Άγγλους αντιπροσώπους, είδαν με πολλή κατανόηση τα αιτήματα των Ελληνοποντίων. Συγκεκριμένα, στην πρόταση του μητροπολίτη να γίνει ο Πόντος ανεξάρτητο κράτος υπό ελληνική εντολή, ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Ουίλσον απάντησε: «Είναι θαυμάσια όσα μου λέτε. Ο Πόντος πρέπει να γίνει ανεξάρτητος. Μίαν ψήφον έχω εις την Συνδιάσκεψιν, αλλά θα την διαθέσω υπέρ τον λαού σας».

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΔΙΠΛΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑ

ΠΥΡΗΝΑΣ
www.pyr.gr